

Утвърдил: .....

Декан

Дата .....

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: Философски

Специалност: (код и наименование)

Ф	Ф	С	6	6	0	1	1	3
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Политическа социология

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

И	3	0	4
---	---	---	---

ИКОНОМИЧЕСКИ МЕТОДИ В ПОЛИТИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ

Преподавател: гл. ас. д-р Ружа Василева Смилова

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	30
	Семинарни упражнения	30
Обща аудиторна заетост		60
Извънаудиторна заетост	Доклад/Презентация	10
	Курсов учебен проект	50
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	30
Обща извънаудиторна заетост		90
ОБЩА ЗАЕТОСТ		150
Кредити аудиторна заетост		2
Кредити извънаудиторна заетост		3
ОБЩО ЕКСТ		5

№	Формиране на оценката по дисциплината	% от оценката
1.	Курсова работа (разработка на оригинален казус – пример от практиката на дадена българска - настояща или историческа съществувала – политическа институция) с използване на изучаваните в курса методи)	50%
2.	Писмен изпит	50%

Анотация на учебната дисциплина:

Този курс е въведение в теорията на рационалния избор. В него ще разгледаме приложението на тази теория като метод за изследване на политическото поведение и като обяснителен модел за политическите явления и процеси по-общо. На напредналите студенти по политология и социални науки по-общо се предлага един задълбочен поглед към такива вече усвоени от тях области на политическото знание като теорията на държавата, властта и конституционната политика, анализа на поведението на партиите и на гласоподавателите, на партийното съревнование, на управлението на конфликти, на особеностите на бюрокрациите и йерархичните управленски структури, на фискалните и преразпределителните държавни политики, и т.н., който използва икономически

допускания за политическите играчи като рационални, максимизиращи ползата индивиди, и изгражда базирани на тези допускания обяснителни модели.

След въвеждане на централните понятия и методологически предпоставки на теорията на рационалния избор (*rational choice theory*), ще се запознаем и с основните постижения на теория на игрите (*game theory*) като един успешен метод за анализ на конфликти и на други политически явления и процеси. Ще се спрем по-подробно на едно от приложенията на теорията на рационалния избор – теорията за социалния избор (*social choice theory*), изследващо агрегирането на индивидуалните предпочитания в колективен избор. Централно място ще отделим на описанието на феномена „рационален индивид - ирационално общество.” Още по-детайлен анализ на този и свързани с него проблеми, но вече фокусиран върху по-конкретни държавни социални политики предлага теорията на обществения избор (*public choice theory*). Трудностите пред колективното действие, парадоксите на сътрудничеството и проблемите около ефикасното производство и справедливо разпределение на „обществени блага” (*public goods*) са теми, които адресират основния проблем на съвременните големи общества - координиране на индивидуалните усилия за производство на всеобщо необходими обществени блага. Теорията на обществения избор набелязва редица институционални по своя характер решения на този проблем. Конституции, законодателни, изпълнителни и правораздавателни органи, бюрокрацията и лидерството са сред основните институционални механизми за ефективно координиране на индивидуалното поведение, които ще бъдат разгледани в заключителната част на този курс.

Предварителни изисквания:

Познаването на основните политологически понятия и теории е предимство. При необходимост ще има разяснителен увод към всяка от разглежданите теми, в които ще бъдат въведени необходимите понятия.

Очаквани резултати:

Студентите трябва да усвоят съответните методи и да могат да ги прилагат в анализа на политически процеси и конкретни явления. Курсовият проект (детайлен анализ на процеса на вземане на конкретно решение от колективен орган с помощта на преподаваните икономически методи) развива у тях способности за анализ на механизмите, движещи съответните политически процеси, отиващ отвъд простото им описание.

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
1.	I-ва тема: Теорията на рационалния избор: опит за един научен анализ на политиката. Уводна лекция. Теорията на рационалния избор - преход от емпирично описание на политическите явления и процеси към тяхното <i>обяснение</i> чрез теоретични <i>модели</i> ; от ценностна оценка към техния неутрален <i>анализ</i> ;	2 ч. л. + 2 ч. упр.
2.	Основни методологически предпоставки и централни постулати на теорията на рационалния избор и на нейната методологическа основа - теорията за вземане на решения (<i>decision theory</i>): методологически индивидуализъм, инструментална рационалност, максимизиране на ползата. Въвеждане на основните понятия: предпочитания на индивида (формални характеристики и принципи на подреждане), максимизиране на очакваната полза (функция на ползата), решения при риск и при несигурност, субективна и обективна вероятност, и т.н. • Приносът на Фон Нойман и Моргенщерн : теоремата за максимизиране на очакваната полза.	2 ч. л. + 2 ч. упр.
3.	II-ра тема: Теорията на игрите – формален анализ на взаимозависимото вземане на решения от повече от един рационален индивид. Успешен метод за анализ на конфликти и на политически явления, базирани на конфликти. Предлага набор от техники за анализиране на „игри”, или т.нар. „стратегически” ситуации – такива ситуации, в които поне двама рационални играчи вземат добре	2 ч. л. + 2 ч. упр.

	<p>информирани решения, засягащи благоденствието на всеки един от тях. Приложение в икономиката, политическите науки, теорията на международните отношения, социологията, антропологията, еволюционна психология. В рамките на политическите науки – принос при формалния анализ на гласуването и на колективното вземане на решения, както и в анализа на конфликти.</p> <p>Основни понятия в теория на игрите: игра, игрова стратегия (чисти и смесени стратегии), доминантни стратегии - стриктно доминираща (най-добра стратегия на играч А независимо от това какво правят останалите играчи) и слабо доминирана (не по-лоша, понякога по-добра от другите);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приносът на Джон Неш: понятието за „Неш” равновесие. 	
4.	<p>Видовете игри : конфликтни, кооперативни игри и игри на координацията (1) Стратегически игри в нормална форма, - кооперативни (сътрудничащи си играчи) , - конфликтни (съревноваващи се играчи) и - смесени игри (с елементи на съревнование и сътрудничество). <i>Илюстрация:</i> дилемата на затворника (Prisoner’s dilemma) и битката на половете (Battle of the sexes). <i>Приложение:</i> политически науки, теории на международните отношения, политическа философия, икономика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приносът на Томас Шелинг: „Стратегия на конфликта.” <p>- игри на координацията; <i>Илюстрация:</i> осигуряване на някакво общо благо (а public good - в техническия смисъл на този термин), като парк или обществен басейн. <i>Приложение:</i> политикономика, анализ на социалните политики.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
5.	<p>Видове игри: разгърнати игри – игрите на пазаренето (2) Игри в разгърнатата форма: стратегически игри с последователни ходове на добре информирани рационални играчи; - понятието под-игрово съвършено равновесие; метод на индукцията отзад напред (backward induction) <i>Илюстрация:</i> игри на пазарене (bargaining) – игра за разделяне на тортата, игра на ултиматума, игра на аукцион; играта на контрол върху дневния ред. <i>Приложение:</i> анализ на фискални и преразпределителни политики, на парламентарна и конституционна политика (3) Особенният случай на повтарящите се игри – разлики в доминантните стратегии при безкрайно и крайно повтарящи се игри. <i>Илюстрация:</i> отново дилемата на затворника <i>Приложение:</i> политическа теория – необходима ли е държава?</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
6.	<p>III тема: Теория на социалния избор (Social Choice Theory): едно от приложенията на теорията на рационалния избор, изследващо агрегирането на индивидуалните предпочитания в един добре дефиниран колективен избор. Принос в анализа на вземането на политически решения посредством <i>гласуване</i>. Феноменът „рационален човек – ирационално общество” : - явлението за циклящи предпочитания на мнозинството - парадокса на Кондорсе (Condorcet’s paradox) - проблемът за еднозначното и непротиворечиво агрегиране на добре дефинирани индивидуални предпочитания в един групов избор</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приносът на Кенет Ероу: теоремата за невъзможността <p>- към един добре дефиниран колективен избор - 2 опита да се преодолеят резултатите за „невъзможност” на Ероу (1) „ценностното” ограничение на <i>Амартия Сен</i> (2) изискването за едно-пиковост на индивидуалните предпочитания на <i>Дънкан Блек</i>. <i>Илюстрация:</i> манипулиране на дневния ред, процедурни правила <i>Приложение:</i> анализ на политиките на <i>разпределение</i> на оскъдни ресурси, или по-общо на <i>конфликт</i> около дадена политика, резултат от мажоритарно</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.

	решение.	
7.	<p>Политически решения, взети с мнозинство: формални характеристики на мажоритарния метод. Алтернативни методи за гласуване и избирателни системи: невъзможността на един универсален добре работещ метод.</p> <p>Пространствените модели в анализа на политиката.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приносът на <i>Антъни Даунс</i> - моделът за предизборната надпревара на две партии. <p>Стратегическото поведение в политиката: тенденциозно представяне на индивидуалните предпочитания, манипулация, стратегическо и рационално-обиграно гласуване</p> <p><i>Илюстрация:</i> ролята на правилата и на контрола над дневния ред.</p> <p><i>Приложение:</i> анализ на предизборното поведение на политическите партии и на поведението на парламентарните комисиите при гласуване.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
8.	<p>IV тема:</p> <p>Теория на общественния избор (public choice theory): колективно действие, сътрудничество и обществени блага. Анализ на основния проблем на съвременните големи общества - координиране на индивидуалните усилия за производство на всеобщо необходими обществени блага.</p> <p>Проблемът за сътрудничеството – индивидуално решение на всеки отделен член на групата дали да сътрудничи с останалите (приложение на резултатите от теория на игрите за анализ на конфликти при по-големи общности)</p> <ul style="list-style-type: none"> - свят без сътрудничество - сътрудничество между двама индивиди - многократно повтарящо се сътрудничество между двама индивиди - механизми за насърчаване на сътрудничеството (интернализирани на ценности, външно налагане със сила) <p>Проблемът за колективното действие:</p> <ul style="list-style-type: none"> - конвенциите като координиращи поведението на големи групи хора (приложение: формален анализ на групите като база на политиката); - проблеми със справедливото разпределение на задълженията и индивидуалния принос в колективното действие; - защо изобщо хората участват в колективни действия? • Приносът на <i>Манкър Олсън</i>: „Логика на колективното действие” - значението на малките групи, повтаряемостта на взаимодействието, психологическите награди, и т.н. <p>Приложение: анализ на проблемите на рационалността на гласуването и на колективното действие за производство на общи блага.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
9.	<p>Публичните блага: определение и формални характеристики – публични, неизключваеми, съвместно използвани;</p> <ul style="list-style-type: none"> - политика, рационалност и публични блага, - публично снабдяване с блага: въпросът за ефективността и справедливостта • <i>Ръсел Хардин</i> и „трагедията на общата собственост” (the tragedy of the commons) <p>Доброто и ефиктивно държавно управление като публично благо само по себе си.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
10.	<p>V тема:</p> <p>Институциите като механизми за ефективно координиране на индивидуалното поведение</p> <p>Общ анализ на институциите: набор от разделени на групи индивиди с разпределена юрисдикция върху специфичен кръг от дейности, заедно с механизми за контрол и наблюдение и други поощрения, които осъществяват връзката на специфичните дейности на съответната група с цялостните цели на институцията. Управленска структура за мобилизиране индивидуалната амбиция в служба на целите на организацията.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
11.	<p>Политикономика на конституциите: индивидуален рационален избор на конституционни правила – възможността за взаимно изгодно съгласие въпреки</p>	2 ч. л. +

	<p>конфликта на индивидуални интереси</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приносът на <i>Джеймс Бюкенън</i> и <i>Гордън Тълок</i> – „Пресмятането на съгласието: логическите основи на конституцията”. 	2 ч. упр.
12.	<p>Законодателната власт: институционални управленски решения за подпомагане сътрудничеството с цел постигане компромисно съгласие от противникови позиции.</p> <ul style="list-style-type: none"> - явлението сътрудничество в редиците на законодателите - законодателна структура и процедури за контрол над дневния ред - основни проблеми: цикли на мнозинството, влиянието на групи за натиск и лобита (политика в полза на интересите на дадени групи, финансиране на политически партии и предизборни кампании), - лидерство и координация на парламентарните групи. 	2 ч. л. + 2 ч. упр.
13.	<p>Бюрократията и отношенията вътре в управлението: господари на или в услуга на политиците?</p> <ul style="list-style-type: none"> - добре информирана, максимизираща бюджета и интересите си бюрокрация – господар на пасивния си законодателен спонсор (хипотеза на <i>Нисканен</i>) - двустранно, равнопоставено спазаряване - политическите господари и техните агенти- бюрокрацията (хипотезата principals-agents) - фискална политика и колко скъпо ни струва „управлението” <p>Лидерството: нуждата от координация на колективното действие и лидерът като агент на водените от него.</p> <ul style="list-style-type: none"> - трудният баланс „лидерство – контрол на управляваните над него.” - лидерът като диктуващ дневния ред политически предприемач. 	2 ч. л. + 2 ч. упр.
14.	<p>Изпълнителната власт и парламентарната демокрация. Разделението и специализирането на политическия труд и рационалните политически играчи: кабинетът (специализиран агент) и лидерите на парламентарните партии (господари, принципали).</p> <ul style="list-style-type: none"> - рационални стратегии за максимизиране на политическото влияние (кабинетни кресла) и полза (осъществени предпочитани политики). <p>формирането на кабинети и контрол над тях: анализ с методите на теория на рационалния.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
15.	<p>Заключителни обобщения и дискусия. Обсъждане темите на курсовите работи.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.

Конспект за изпит

№	Въпрос
1	Има ли безпроблемен метод за превеждане на индивидуалните предпочитания в кохерентни групови предпочитания?
2	Каква е логиката на електоралната надпревара между двама кандидати в едноизмерно политико-идеологическо пространство?
3	Как изглежда един свят без сътрудничество? Дилема на затворниците и играта с пресушаване на блатото на Дейвид Хюм.
4.	Имат ли проблеми на колективното действие големите групи? Теорията на Мансър Олсън за логиката на колективното действие
5.	Индивидуално рационално ли е да се гласува? Калкулция на гласуването на Райкър и Ордешук.
6.	Проблеми на колективното действие при производството на публични стоки.
7.	Възможно ли е взаимно изгодно съгласие при избора на конституционни правила въпреки конфликта на индивидуални интереси? Пресмятането на съгласието на Тълок и Бюкенън.
8.	„Трагедията на общата собственост” и могат ли институциите да помогнат да се преодолее тя?

Библиография

- Shepsle, Kenneth and Mark Bonchek *Analyzing Politics: Rationality, Behaviour and Institutions*, Norton & Company, New York and London, 1997
- Riker, William, *Liberalism against Populism* (San Francisco: Freeman 1982)
- Arrow, Kenneth, *Social Choice and Individual Values*, Wiley, New York, 1951
- Sen, Amartya, *Collective Choice and Social Welfare*, Academic Press, Holden-Day, San Francisco, 1970
- Downs, Anthony, *An Economic Theory of Democracy*, Harper & Row, New York, 1957
- Olson, Mancur, *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Public Goods*, Harvard University Press, 1965
- Riker, William and Peter Ordeshook. 1968. "A Theory of the Calculus of Voting." *American Political Science Review* 62(1): 25-42.
- Buchanan, James M., Tullock, Gordon, *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, University of Michigan Press, 1962
- Ostrom, Elinor, *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, 1990

Април 2013 г.

Съставил: Гл. ас.-р Ружа Смилова